

Kirjoja

Kalle Ranta: Arpi korvassa ja sydämessä; Muistelmia ja mietelmiä myrskyisän vuosisatamme historian pyörteisissä tuhlatusista elämästä. WSOY, Juva 2000, 455 s.

Neuvostoliiton hajottua 1991 ja olojen vapauduttua Venäjällä on ennen sotia Neuvosto-Karjalaan menneitä suomalaisia muuttanut Suomeen tai Pohjois-Amerikkaan, josta noin 6000 suomalaista lähti 1930-luvun laman kourista Neuvostoliittoon rakentamaan omaa ihanneyhteiskuntaansa. Monet näistä suomalaisista tuhoutuivat ns. Stalinin puhdistuksissa 1930-luvun lopulla. Merkittävä dokumentti suomalaisten kohtaloista Neuvostoliitossa on Eila Lahti-Ar gutinan henkilömatrikkeli ”Olimme joukko vieras vaan”, jonka Siirtolaisuusinstituutti julkaisi viime vuonna.

Monet suomalaiset selviytyivät läpi vainoajien ja sodan kurimusten. Yksi näistä oli Kalle Ran-

ta, joka 1990-luvulla palasi Suomeen viettämään vanhuuttaan. Kirjan erikoinen nimi johtuu siitä, että lapsena Kalle Ranta sai korvaansa arven veljensä kirveestä Kanadassa, ja toisen arven hän sai sydämeensä Neuvostoliiton poliittisesta järjestelmästä.

Kalle Rannan perheen tarina on osa 1900-luvun alun Suomen siirtolaisuushistoriaa. Kallen isä Juhana Tiirikainen oli seppänä Pölkälässä Karjalan kannaksella. Japanin sodan aikaan 1904 hän välitti japanilaisia aseita Helsingin punakaartille ja joutui jossain vaiheessa pakenemaan maasta. Vuosien 1907–09 välillä hän pääsi Yhdysvaltoihin ja sieltä edelleen Kanadaan asettuen uudistilalliseksi Finland-nimiseen suomalaiskeskukseen preerialla lähellä Yhdysvaltain rajaa. Nimi muuttui John Rannaksi. Kalle Ranta syntyi Finlandissa vuonna 1919. Kallen äiti oli Helena Huhta, Muolaasta Kannakselta hänkin. Pojan ollessa vain puolitoista vuotta isä joutui vankilaan ammuttuaan viinavarastolle tulleen varkaan. Perheen äiti kuoli äkillisesti mielenjärkytykseen. Kallen kaksi vanhempaa veljeä toimivat turkismetsästäjinä eli ”trappäreinä”. Kalle jäi sedän ja tädin hoitoon. Emil-setä ammuttiin Neuvostoliitossa 1938, samoin kuin Kallen vanhin veli Evert.

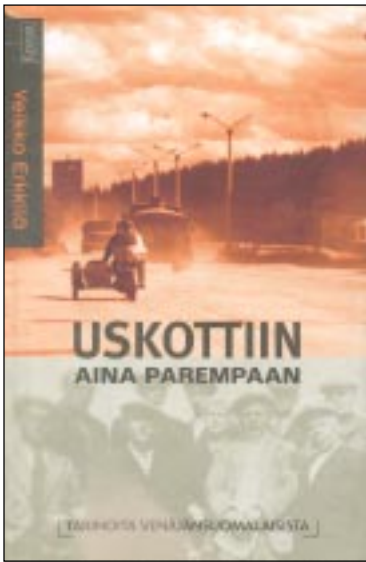
Pulakauden koettelemasta Kanadasta oli ensimmäinen ryhmä suomalaisia metsureita lähtenyt Neuvosto-Karjalaan syksyllä 1930. Pian värväys muuttui järjestelmälliseksi. Aaro-veli oli perheen ensimmäinen lähtijä. Kalle Ranta oli 13-vuotias, kun hän setänsä perheen mukana jätti Kanadan ja matkusti syksyllä 1932 muiden samannimisten kanssa Petroskoihin.

Uudessa kotimaassaan Kalle kävi kahdeksan luokkaa suomenkielistä koulua, mutta ylioppilastutkinnon hän joutui suorittamaan venäjäksi, kun oma koulu oli suljettu. Sodan syttyttyä Neuvostoliiton ja Suomen välillä Kalle joutui ns. Kuusisen kansanarmeijaan, jonka tärkeimmäksi tehtäväksi oli ajateltu Helsingissä pidettävä voitonparaati. Sodan aikana Kalle avioitui suomalaisen Irman kanssa, ja heille syntyi poika vuonna 1944. Sodan päätyttyä suomenkielentaitoinen Kalle Ranta oli hyvin käyttökelpoinen Neuvostoliitolle Suomessa, ja tuore kapteeni matkusti sukellusveneellä Turkuun marraskuussa 1944. Sittemmin Karl Ivanovitz (Rannan nimi venäjäksi) toimi yhdysupseerina mii-noitetun Itämeren laivaliikennettä ohjailevassa Helsingin komendanttivirastossa sekä tulkkina. Edessä olisi voinut olla mittava ura laivastossa, mutta vuonna 1949 suomalaissyntyiset puhdistettiin Neuvostoliiton armeijasta. Ranta aloitti silloin lehtimiesuran sa Petroskoissa ”Totuus”-lehden kirjeenvaihtajana. Vapaamielisempänä Hrustsevin aikana Ranta toimi Karjalan Television johtajana neljä vuotta, ja viimeksi ”Punali-pun” (myöhempi nimi ”Carelia”) toimitussihteerinä ja päätoimittajana. Vuonna 1989 hän jäi eläkkeelle 70-vuotiaana, ja vuonna 1992 Rannat muuttivat Suomeen Koke-mäelle, jonne poika Roland perheineen oli muuttanut jo aikaisemmin.

Kalle Rannan elämäkerta valaisee monipuolisesti myös Petroskoin ja koko Neuvosto-Karjalan suomalaista kulttuurielämää 1930-luvulta 1990-luvulle. Kirjan alaotsake: ”Muistelmia ja mietelmiä myrskyisän vuosisatamme histori-

an pyörteissä tuhlatus elämästä” ei tee oikeutta kirjan sisällölle. Hyvä huumori, itse koetut hullunkuriset tapaukset sekä kaskut keventävät vakavaa elämäntarinaa. Kalle Rannan voimakkaasti eletty elämä ei ole suinkaan ”tuhlattu elämä”. On hienoa, että tämä tarina on säilynyt Kallen itsensä kertomana jälkipolville.

Olavi Koivukangas

Veikko Erkkilä: Uskottiin aina parempaan. Tarinoita venäjän-suomalaisista. WSOY, Juva 2001, 222 s.

Kiinnostus itärajan taakse kadonneita suomalaisia kohtaan heräsi kohta neuvostojärjestelmän luhistumisen jälkeen. Näitä suomalaisia käsittelevä kirjallisuus on jo melkein muodostumassa omaksi kärsimyskirjallisuusryhmäkseen. Tällai-

siin kirjoihin on vaikea suhtautua neutraalisti, koska aihe on kipeä ja koskettaa monia lukijoita henkilökohtaisesti. Stalinin vainot ovat jättäneet aukkoja moneen suomalaiseseen sukukirjaan. Näitä aukkoja on paikannut erityisesti Eila Lahti-Argutinan viime vuonna ilmestynyt laaja matrikkeli. Sen lisäksi on ilmestynyt vaihtelevan laatuista kertomakirjallisuutta ja muistelmia, esimerkiksi Mayme Sevander on kolmessa kirjassa dokumentoinut Pohjois-Amerikan kautta Neuvostoliittoon päätyneiden suomalaisten kohtaloita.

Toimittaja Veikko Erkkilä on kiertänyt Kuolassa, Karjalassa ja Moskovassa haastatellen venäjänsuomalaisia. Erkkilän kirja antaa kasvot Venäjällä viime aikoihin saakka miltei unohduksiin jääneille suomalaisille. Lukija saa tutustua Jyskyjärven kylän elämään, uhtualaiseen Eino Tuhkalaan, joka on ”kuin Vienanmaa”, Jenny Ahon isän kohtaloon tämän muuttettua Kanadasta Vienanmeren läntiseen rantakylään Knäsööhön, ja moneen muuhun. Erkkilä on liittänyt haastattelut ja kertomukset sujuvasti suomalaisalueiden historiaan.

Karjalan suomalaisista on kirjoitettu enemmän kuin Muurmannin suomalaiskylistä, joiden historia pyrittiin neuvostoaikana järjestelmällisesti hävittämään. Kuolan niemimaalle Jäämeren ja Vienanmeren rannikolle syntyi 1800-luvulla suomalaisasutusta ja siirtolaisia houkuteltiin kovasti lisää 1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä. Muurmannin rannalle syntyi noin kahdeksankymmentä vuotta kestäneen siirtolaiskauden aikana lähes kolmekymmentä sel-laista kylää, joiden asukkaat olivat

enimmäkseen suomalaisia. Tä-nään näistä asutuksista on jäljellä lähinnä vain muisto, jos enää sitäkään. Kuolan niemimaan suomalaiset häädettiin sotavuosina pois. Suomalainen koulu lakkautettiin, suomalaisuudesta tuli vaarallista ja kiellettyä, ja lapset venäläistyivät.

Erkkilän haastattelemien henkilöiden kertomuksissa on yllättävän vähän katkeruutta. Vanhemmat heistä ovat eläneet neuvostojärjestelmän alla miltei koko ikänsä eivätkä osaa tuomita sitä, mihin ovat uskoneet, kun taas nuorempi polvi on kriittisempi. Useimmilla haastatelluilla on venäläissuomalainen identiteetti, johon on yhdistetty hyvät puolet kummastakin kulttuurista. On surullista, että suomalaisuus rajan toisella puolella on kovaa vauhtia häviämässä, kun nuoret ja toimeliaat venäjänsuomalaiset muuttavat Suomeen.

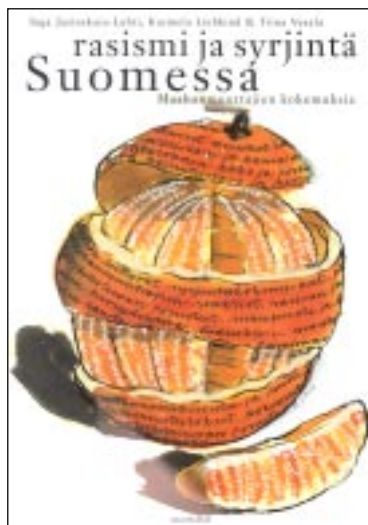
Mielenkiintoinen Erkkilän esille tuoma kysymys on, että mitä jos Stalin ei olisi vanginnut, pakkosiirtänyt ja tapattanut neuvostoliiton suomalaisia. Neuvosto-Karjala voisi olla suomalaista kulttuuri-alueetta kuten Muurmannin rantakin. Meillä olisi rikkautena omaleimainen itäsuomalainen kulttuuri sen sijaan, että nykyinen hyväntahtoinen paluumuuttopolitiikka olisi tuhoamassa viimeisetkin rippeet siitä. Erkkilä kirjoittaaakin kirjan päätteeksi osuvasti:

”Veljeily venäläisten kanssa tuo meillä epäluuloja, ja siksi myös venäjänsuomalainen herättää muissa suomalaisissa kysymyksiä, millainen on hänen poliittinen taustansa ja millaisia ovat hänen ajatuksensa nykyisin. Sen sijaan amerikansuomalaisen ei tarvitse

kantaa historian ja politiikan taakkaa, vaan hän saa osakseen pikemmin välitöntä arvostusta, vaikka myös Yhdysvaltoihin lähteneitä siirtolaisia paheksuttiin 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa.”

Kirja on suositeltavaa lukemista varsinkin paluumuuttajiin torjuvasti suhtautuville suomalaisille. Teksti on hyvin ja asiantuntevasti kirjoitettu. Ainoa pieni miinus on otteen hienoinen herpaantuminen kirjan loppua kohti; historian vääryyksien pohtiminen viimeisessä osassa ei aivan istu kokonaisuuteen.

Krister Björklund

Jasinskaja-Lahti, Inga; Liebkind, Karmela ja Vesala, Tiina: Rasismi ja syrjintä Suomessa. Maahanmuuttajien kokemuksia. Gaudeamus. Helsinki 2002. 214 s.

Suomessa maahanmuuttajien kokemasta syrjinnästä ja rasismista ei

ole paljoakaan tutkittua tietoa. Tässä suhteessa tekijäkolmikon julkaisu täyttää selkeän aukon alan kirjallisuudessamme. Kyseessä on Suomen Akatemian Syreeni-tutkimushankkeeseen liittyvä työ. Toisaalta tulokset on julkaistu kaupallisen yhtiön toimesta (Gaudeamus), joten laajempaakin lukijakuntaa on selkeästi tavoiteltu. Tällainen on tietysti kunnioitettavaa. Toisaalta tasapainoilu tieteellisen ja populaarin ilmaisun välillä ei ole helppoa. Tässä julkaisussa ei tieteen popularisoinnista ole juurikaan kannettu huolta, sen verran suuri määrä detaljitietoa ja prosenttilukuja vyörytetään lukijoiden silmille.

Tutkimuksen rakenne on selkeä ja omalla tavallaan turvallisen perinteinen. Ensin esitellään maamme maahanmuuttotilannetta ja kotoutumista (luku 2). Samassa luvussa suoritetaan myös teoreettinen tarkastelu. Luvussa neljä keskitytään metodisiin kysymyksiin ja seuraavassa luvussa esitetään varsinaiset tulokset. Luvut kuusi ja seitsemän ovat yhteenvetoa ja tiivistelmää.

Tutkimustehtävät on selkeästi esitetty:

- Millaiset ovat aikuisten maahanmuuttajien rasismi- ja syrjintäkokemukset Suomessa, ja kuinka paljon niitä on?
- Eroavatko eri maahanmuuttajaryhmien rasismi- ja syrjintäkokemukset toisistaan?
- Missä määrin maahanmuuttajien rasismi- ja syrjintäkokemukset ovat yhteydessä heidän psyykkiseen sopeutumiseensa?
- Ovatko tutkimuksen 20–36-vuotiaat pääkaupunkiseudulla asuvat maahanmuuttajat kokeneet enemmän tai vähemmän rasismia

ja syrjintää kuin vastaavan ikäiset pääkaupunkiseudulla asuvat maahanmuuttajat vuonna 1997?

Tutkimuksen alkusanoissa ei mainita tutkijoiden välistä työnjakoa. Tekstin epätasaisuus viittaa kuitenkin siihen, että työnjakoa kirjoituksessa lienee suoritettu.

Aineiston perusjoukon muodosti n. 37 000 18–64-vuotiasta henkilöä. Näistä otettiin otos tietyillä kriteereillä. Lomakkeen lähettämisen, aineiston keruun ja tallentamisen suoritti Tilastokeskus. Tältä osin hanke on ollut osaavissa käsissä. Vastausprosentti oli 52. Maahanmuuttajaryhmittäiset vastauserot olivat huomattavat: virolaisista vastasi peräti 66 % kun taas somalialaisista vain 27 %. Somaleiden kohdalla tehtiin puhe-limitse lisäkarhu ja se nosti vastausprosenttia 9 %-yksikköä.

Tutkimuksen teoreettisena lähtökohdana ovat ensinnäkin John Berryn ja hänen työtovereidensa tutkimukset maahanmuuttajien akkulturaatioprosessissa kokemasta stressistä ja toisaalta Lazaruksen ja Folkmanin kognitiivisen arvioinnin teoria. Tutkimuksen menetelmällisenä tavoitteena oli yhdistää niin sanotun uhritutkimuksen perinne akkulturaatiotutkimukseen (vrt. sivu 49). Hankkeen lähtökohdat ovat siis tältä osin toimivat. Itse olisin kaivannut selkeästi tiiviimmän kytkennän empirian ja teoreettisten lähtökohtien välille. Nyt koko tutkimuksen empirialle on tunnusomaista äärimmäinen prosenttiluku- ja testiuskollisuus. Tuloksia ei juurikaan tarkastella suurempina kokonaisuuksina; tarjoamalla suuren määrän detaljitietoa lukijalla hämärtyy kokonaisuus.

Tutkimuksen metodinen puoli antaa aiheen kahteen toisiinsa liittyvään kommenttiin.

Vaikka vastausprosenttia voidaan pitää kohtuullisena (ottaen huomioon, että kyseessä on vaikeasti tavoitettava kohderyhmä), on kuitenkin lähes puolet kaikista vastaajista ja somaleista lähes ¾ jättänyt vastaamatta. Aineiston edustavuusongelma on havaittu ja otosvinoutumia varten käytettiin painokertoimia (vrt. s. 59).

Toinen kommentti liittyy tutkimuksen tematiikkaan eli syrjinnän ja rasismien kokemiseen. Käsitteet ovat erittäin vaativia itse tutkijoille saatika erilaisista kulttuuripiireistä ja sosiaalisista olosuhteista saapuville maahanmuuttajille. Edelliseen liittyen olen hieman skeptinen postikyselyllä tapahtuvaan aineistonkeruuseen. Oletan, että samalla hinnalla aineiston kerääjä olisi teettänyt 1500–2000 hengen haastattelut. Uskoisin tässä tapauksessa nimenomaan haastattelutekniiikan tuomaan etuun: vastausprosentti nousisi ja toisaalta kysymysten luotettavuusongelmista päästäisiin. Erilaiset kulttuuriset tulkinnat jäävät tässä – keuruusmetodista johtuen – kokonaan tarkastelematta.

Rasismi on rikos. On kuitenkin selvää, että jonkin toiminnan mää-

rittäminen rikokseksi tapahtuu yleensä oikeuslaitoksessa. (Poliisi toimittaa esitutkintalain mukaan esitutinnan, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tehty. Ilmoituksen kirjaaminen epäilystä rikoksesta ei aina johda esitutinnan aloittamiseen. Ns. syytä epäillä -kynnyksen täytyy ylittyä.) Esimerkiksi luvun 5.1.4. otsake 'Kokemukset *rasistisista rikoksista* viimeisten 12 kuukauden aikana' on siten sangen vahva ilmaus ja perustuu tietysti vain vastanneiden tulkintaan omista kokemuksistaan. Samoin sivulla 91 todetaan: 'Somalit ja arabit olivat myös muihin ryhmiin, etenkin venäläisiin, virolaisiin ja suomalaista syntyperää oleviin verrattuna joutuneet huomattavasti useammin *rasistisen rikoksen uhriksi* Suomessa asumisaikanaan' (kursivoinnit allekirjoittaneen). Edellä mainittu tulos liittyy kysymykseen 79, joka kuuluu: Oletteko joutunut Suomessa väkivallan, ryöstön, varkauden tai muun rikoksen kohteeksi ulkomaalaistaustanne vuoksi? Mielestäni kysymys ei oikeuta nimittämään kaikkea ulkomaalaisiin kohdistuvaa rikollista toimintaa rasismiksi. Moni suomalainen – myös vakinaisesti asuva – on joutunut Tallinnassa ryöstön

kohteeksi ulkomaalaistaustansa vuoksi. Kyseessä ei ole rasismi. Tutkimuksen tiivistelmässä puhutaankin rasismi- ja syrjintäkokemuksista. Käyttäisin mieluummin tätä käsitettä laajemminkin.

Tutkimuksen empiria on vedetty hyvin yhteen julkaisun lopussa. Sen sijaan kaipasin selkeitä toimenpide-ehdotuksia, jotka perustuvat saatuihin tuloksiin. *Monitori*-lehden numerossa 2/2002 esiteltiin julkaisua ja siinä myös haastateltiin yhtä kirjoittajista. Samalla esitettiin useita toimenpide-ehdotuksia havaittujen ongelmien ratkaisemiseksi. Ne olisi ollut syytä listata jo varsinaiseen tutkimukseenkin.

Kirja on syntynyt tärkeään aikaan: parhaillaan eri läntisen Euroopan maissa ulkomaalaisvastaiset liikkeet ja puolueet nostavat päätään. On vain ajan kysymys milloin 'tauti' iskee tännekin. Meillä on vielä etsikkoaikamme. 'Rasismi ja Syrjintä Suomessa' -teos osoittaa kiistatta, että pinnan alla poreilee jo Suomessakin. Nyt on yhteiskunnallisten päättäjien syytä herkällä korvalla kuunnella tutkijoita ja muita alan asiantuntijoita. Tietoa on, nyt töihin.

Ismo Söderling